

Helsingin sosiaaliviraston johtava lakimies **Tapio Rätty** käsittelee palstalla sosiaalihuollon ajankohtaisia lakikysymyksiä.

Lakisivut tarjoavat juridista hyötytietoa sosiaalialan ammattilaisille.

Juristin nurkkaus -palstan lisäksi sivuilla julkaistaan muita sosiaalialan juristien kirjoituksia, lakiuutisia ja lakitiedon verkkopalvelujen esittelijä.

Vireillä eduskunnassa -palstalle kootaan hallituksen lakiesityksiä.

Kerro meille, mitä aiheita toivot sivuilla käsiteltävän: palaute@sosiaaliturva.fi

Palstalla aiemmin julkaistuja kirjoituksia on koottu artikkelipankkiin: www.sosiaaliturva.fi
> Artikkelipankki > Juridiikka

Lakimuutoksen jälkeen vaikeavammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua kotona ja kodin ulkopuolella pääsääntöisesti tarpeensa edellyttämässä laajuudessa.

Vammaispalvelulaki muuttuu – henkilökohtaisesta avusta uusi subjektiivinen oikeus

Vammaispalvelulain muutokset tulevat voimaan 1. syyskuuta. Henkilökohtaisen avun lisäksi lain muutos sisältää muita merkityksellisiä säännöksiä vaikeavammaisten oikeuksista ja kunnan velvollisuuksista.

Lain muutoksella korostetaan asiakkaan yksilöllisiä oikeuksia, kun palvelujen tarvetta arvioidaan, palveluja suunnitellaan ja niitä koskevia päätöksiä tehdään.

Vammaispalvelulain 3 §:n 2 momentin mukaan palveluja järjestettäessä on otettava huomioon asiakkaan yksilöllinen tarve. Sitä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota asiakkaan omiin toivomuksiin ja mielipiteeseen. Ensisijaisesti tulee ottaa huomioon henkilön oma käsitys palvelujen tarpeesta sekä niiden järjestämistavasta silloin, kun on kysymys sellaisista palveluista tai tukitoimista, joilla on vaikutusta vammaisen henkilön henkilökohtaisen vapauden,

yksityisyyden suojan ja itsemääräämisoikeuden toteutumiseen.

Sosiaalihuollon asiakaslaissa on erikseen säädetty asiakkaan itsemääräämisoikeudesta ja hänen osallistumisoikeudestaan erityisesti palveluja suunniteltaessa ja järjestettäessä (asiakaslain 8 §). Vammaisen henkilön oman mielipiteen huomioonottamista on korostettu myös henkilökohtaisen avun järjestämistavan osalta vammaispalvelulain 8d §:n 1 momentissa.

Palvelutarve selvitettävä ja palvelusuunnitelma tehtävä

Vammaispalvelulain 3a §:n mukaan vammaispalvelulain mukaisen palvelujen ja tukitoimien tarpeen selvittäminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sen jälkeen, kun vammaisen henkilö tai säännöksessä tarkoitettu muu henkilö on ottanut yhteyttä sosiaalihuollon viranomaiseen palvelujen saamiseksi.

Palvelusuunnitelma on laadittava ilman aiheetonta viivytystä siten kuin asiakaslain 7 §:ssä on säädetty. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että suunnitelmassa on kuvattava ne asiakkaan yksilölliseen palvelutarpeeseen ja elämäntilanteeseen liittyvät asiat, joilla on merkitystä palvelujen sisällöstä, niiden järjestämistavasta ja määrästä päätettäessä. Palvelusuunnitelman on siten oltava riittävän yksityiskohtainen ja siihen on sisällytettävä erityinen palveluja koskeva toteutusosa.

Vaikka palvelusuunnitelma ei olekaan kuntaa sitova asiakirja, siihen kirjattuja seikkoja ei voida ilman perusteltua syytä sivuuttaa päätöksenteossa. Palvelusuunnitelmaan merkityt asiat on päätöksenteossa riittävällä tavalla huomioitava.

Vammaispalvelulain mukaisia palvelu- ja tukitoimia koskevat päätökset on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä, kuitenkin

VIREILLÄ EDUSKUNNASSA

Palvelusetelit nykyistä laajempaan käyttöön

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluseteliä koskeva laki mahdollistaisi setelin nykyistä laajemman käytön. Sen arvosta säädettäisiin edelleen sosiaalihuoltolaissa ja kansanterveyslaissa.

Kunnalla olisi oikeus päättää, minkä palvelujen järjestämiseksi seteliä voitaisiin käyttää. Lisäksi kunta hyväksyisi ne yksityiset sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajat, joiden palvelujen maksamiseen kunnan antamaa seteliä voitaisiin käyttää. Kunnan tulisi pitää julkista luetteloa hyväksymistään palvelujen tuottajista.

Asiakkaalla olisi oikeus kieltäytyä palvelusetelin vastaanottamisesta, jolloin kunnan tulisi ohjata asiakas muulla tavoin järjestettyihin kunnallisiin palveluihin. Jos asiakas valitsee setelin, hänen on tehtävä sopimus kunnan hyväksymän palvelujen tuottajan kanssa.

Ludistukset ovat tulossa voimaan 1. kesäkuuta 2009.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 12 §:n muuttamisesta (HE 20/2009)

viimeistään 3 kuukauden kuluessa siitä, kun hakemus palvelusta tai tukitoimesta on tullut viranomaisessa vireille. Tästä on säädetty vammaispalvelulain 3a §:ssä. Eri-tyisestä syystä päätös voidaan tehdä myöhemminkin, jos asian selvittäminen vaatii pidempää käsittelyaikaa.

Kuntiin tarvitaan lisäresursseja palvelutarpeen selvittämiseen ja palvelusuunnitelmien tekoon.

Avun sisältö

Henkilökohtaisella avulla tarkoitetaan vaikeavammaisen henkilön välttämättömää avustamista kotona ja kodin ulkopuolella. Tästä tulee saajalleen ns. subjektiivinen oikeus eli kunnan on järjestettävä sitä määrärahoista riippumatta.

Henkilökohtaista apua järjestetään päivittäisissä toimissa. Tällaisia ovat muun muassa liikkuminen, pukeutuminen, henkilökohtainen hygienia ja hoito, vaate- ja ruokahuolto, kodin siisteydestä huolehtiminen sekä henkilön asiointi.

Hallituksen esityksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan henkilökohtaiseen apuun kuuluu myös vaikeavammaisen henkilön mahdollisuus osallistua huollossaan tai hoidossaan olevan lapsen päivittäisiin toimiin.

Avun piiriin kuuluvat myös työ ja opiskelu. Näissä ja edellä mainituissa henkilökohtaisen apuun liittyvissä tarpeissa apua tulee järjestää henkilön välttämättömän tarpeen edellyttämässä laajuudessa.

Lisäksi henkilökohtaista apua tulee järjestää vaikeavammaisen harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa tai sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä. Tätä koskeva siirtymäsäännös on voimassa 1.1.2011 saakka: henkilökohtaista apua tulee siihen saakka järjestää vähintään 10 tuntia kuukaudessa. Sen jälkeen kunnan järjestämistä vastuu ulottuu vä-

hintään 30 kuukausituntiin, jolle tätä pienempikin tuntimäärä riittää turvaamaan henkilön välttämättömää avun tarvetta mainituissa toimissa.

Henkilökohtaisen avun tarkoituksena on auttaa vaikeavammaista toteuttamaan omia valintojaan. Sen järjestäminen edellyttää, että vaikeavammaisella henkilöllä on voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa. Jos avun ja avustamisen tarve perustuu pääosin henkilön tarvitsemaan hoivaan, hoitoon tai valvontaan, siihen tulisi vastata muulla tavoin kuin henkilökohtaisella avulla. Säännös jättää kuitenkin avoimeksi sen, miten esimerkiksi lapsella säännöksessä tarkoitettu henkilökohtainen apu voidaan erottaa hänen tarvitsemastaan päivittäisestä hoivasta tai valvonnasta.

Vaikeavammaisuus kriteerinä iästä riippumatta

Henkilökohtaista apua järjestetään henkilöä, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden takia välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua eikä avun tarve johdu pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista ja toimintarajoitteista.

Säännöksellä ei ole rajattu vanhusväestöä lain soveltamisen ulkopuolelle vaan sen piiriin tulevat ikääntyneet vaikeavammaiset henkilöt tai sellaiset ikääntyneet henkilöt, jotka ovat vammautuneet ja joita on siten pidettävä lain tarkoittamina vaikeavammaisina henkilöinä. Ongelmalliseksi säännöksen tekee kuitenkin se, miten erottaa ikääntymiseen liittyvät sairaudet ja toimintarajoitteet.

Avun järjestämistavat

Henkilökohtaista apua järjestetään otettava huomioon vaikeavammaisen henkilön oma mie-

lipide ja toivomukset sekä palvelusuunnitelmassa määritelty yksilöllinen avun tarve ja elämäntilanne kokonaisuudessaan. Apua voidaan järjestää korvaamalla vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset tai antamalla hänelle avustajapalvelujen hankkimista varten sosiaalihuoltolain 29a §:ssä tarkoitettu palveluseteli tai hankkimalla avustajapalveluita julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta. Mahdollista on myös se, että kunta järjestää palvelun itse sopimuksin yhdessä muun kunnan tai muiden kuntien kanssa.

Silloin, kun henkilökohtaista apua järjestetään henkilökohtaisen avustajan turvin, avustajana ei voi lähtökohtaisesti toimia vaikeavammaisen henkilön omainen tai muu läheinen henkilö. Tällaisissa tilanteissa henkilökohtaista apua voitaisiin järjestää palvelusetelillä tai ostopalveluita hyödyntäen.

Omaisten käytössä on myös omaishoidon tuki. Omainen voisi toimia henkilökohtaisena avustajana vain silloin, kun sitä on erityisen painavasta syystä pidettävä vaikeavammaisen henkilön edun mukaisena. Ongelmalliseksi rajauksen tekee kuitenkin se, että henkilön – omaisen ja hoidettavan – ei tarvitse suostua omaishoidon tukea koskevan sopimuksen tekemiseen tai vastaanottaa palveluseteliä.

Sosiaalihuoltolain 29a §:ssä on nimenomaisesti todettu, että mikäli henkilö ei ota palveluseteliä vastaan, kunnan on järjestettävä muulla tavoin kyseessä oleva palvelu tai tukitoimi. Ongelmalliseksi rajauksen tekee myös se, että avustajapalveluja on vaikea järjestää nimenomaan omaisten antamaa hoitoa koskevilla tilanteilla. Varsinkin kun kysymys on pienestä lapsesta, voi avustajan hankkiminen olla vaikeaa ellei mahdotonta.

Soveltamisen ongelmatilanteita

Vammaispalvelulain muutos aiheuttaa lukuisia soveltamiongelmia, jotka ratkotaan hallinto-oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Esimerkiksi lain 4 §:ssä oleva säännös siitä, että kehitysvammahuolto on toissijaista vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin ja tukitoimiin nähden, aiheuttaa erityisiä ongelmia muun muassa palveluasumisen järjestämisessä.

Henkilökohtaisen avun osalta ongelmat keskittyvät vaikeavammaisuuden määrittelyyn sekä siihen, mitä tarkoitetaan henkilön ”välttämättömällä tarpeella” tai ”hoivalla ja huolenpidolla” henkilökohtaista apua järjestettäessä. Samankaltainen ongelma syntyy myös, kun arvioidaan henkilökohtaisen avun järjestämistä muihin kuin päivittäisiin toimiin tai vaikeavammaisen työhön ja opiskeluun.

Tulkintariitoja ja -ongelmia aiheuttaa myös kunnan korvausten suuruudesta henkilökohtaiselle avustajalle. Ja kuten edellä on todettu, ongelmallista on myös henkilökohtaisen avun järjestäminen erityisesti lapsille ja kehitysvammaisille sekä silloin, kun vammaista henkilöä avustaisi omainen tai lain tarkoittama läheinen henkilö.

Vammaispalvelulain muutoksen seurauksena tarkennetaan myös lain 9 §:ssä taloudellisten tukitoimien järjestämistä vastuuta siten, että asetuksen 17 §:n säännös siirretään lain 9 §:ään. Tulkintaongelmia tulee erityisesti määrärahojen kohdentamisessa ja korvausten suuruudessa.

Lain tulkintaongelmiin palataan tällä palstalla myöhemmin. ●

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812

Ajantasainen lainsäädäntö verkossa: www.finlex.fi